

Тази Туркменістану

Сер Теренс Кларк

Ідея відвідати Туркменістан не покидала мене з часів, коли я вивчав російську мову й цікавився хвилюючою для мене темою завоювань Росією Центральної Азії у 19 столітті. Мрія стала реальністю у квітні, 2012 року, завдяки щедрій підтримці Національного Товариства Соколярів Туркменістану.

Хоч я й читав, що столиця Ашгабат була суцільно зруйнована землетрусом у 1948 році, потім знову відбудована у радянський період, після чого знов перебудована з отриманням незалежності у 1991 році, ніщо з того не підготувало мене до захоплюючого видовища широких бульварів, обрамлених розкішними садами й високими будівлями у одній манері облицьованими білим мармуром.

Часом це нагадувало деякі міста Аравії. Туркменістан схожий на інші країни пустель з нечисельним населенням і значними нафтовими ресурсами, використаними для зведення своїх центрів відповідно вищих світових стандартів.

Фото № 1 Вигляд Ашгабата.

Музей туркменської Історії й Музей Килимів виявились поблизу мого отелю. Вони яскраво відобразили кочове походження народу Туркменістану. Територія сучасного Туркменістану була заселена с раннього неоліту. З тих часів ця земля бачила все нові й нові народи, які хвиля за хвилею прибували сюди двома повноводними річками, Аму-Дар'єю та Мургабом і далі ними досягали Каспійського моря. Сучасні туркмени – нащадки Турок Огузів, які перекочували на захід з монгольської частини Алтаю у VII столітті н. е..

Вони перетнули Сибірські степи й осіли у цій місцевості, яка тоді називалась Трансоксанією (земля за річкою Окс). Саме тут, як вважають, на них нападали Скіфи, Согди, Парфяни та інші племена.

У XI столітті до них приєднались турки-сельджуки, основні центри поселень яких були у Мерві та Конья-Ургенчі, які були зруйновані вщент під час нашестя монголів під проводом Чінгізхана у 1219 - 1221 роках і вже ніколи не відродились. Однак, скласти уяву про їх минуле величчя ще можна й нині за залишками величних руїн.

Місто-оаза Мерв було відоме як Мерв-і Шахджехан тобто Мерв – Королева світу. У часи розквіту це місто було настільки ж важливим, як і Дамаск чи Багдад.

Воно було одним з навеличніших міст Шовкового Шляху.

Сельджуки завоювали Персію, де вони увібрали більш високу культуру, а з нею й мову персів, разом з величезними просторами Близького Сходу й Анатолії.

Своїм виживанням після чисельних війн туркмени зобов'язані своєму кочовому способу життя і здатності швидко переселятися з одного місця у інше у межах Каракумської пустелі.

Однак, вони не змогли встояти супроти навали Російської Імперії й були покорені після осади й взяття фортеці Геок-Тепе у ході Ахалтекинського походу 1880 – 1881 років.

Відтоді вони перебували у складі Російської Імперії, а згодом Радянського Союзу аж до отримання незалежності у 1991 р.

Фото № 2 Туркменська юрта.

Фото № 3 Сцена полювання у пустелі з Історичного Музею Туркменістану.

У радянський період туркменам прийшлося змінити багато чого зі звичного їм життя. Але з приходом незалежності вони приклали неабиякі зусилля для відродження своїх національних традицій та культури.

У цьому ренесансі не остане місце належить відновленню соколиного полювання з тази, завдяки Національному Товариству Соколярів, заснованому у 1998 році, та спеціальній секції тази у його складі.

Як вважає її голова Ата Ейбердієв, історія тази прослідковується у далекому минулому туркменів. Доказом цього можуть бути наявні у туркменській мові популярні прислів'я та приказки героями яких є тази. Окрім того, загнутий хвіст тази, як обов'язковий елемент, багаторазово повторюється серед різноманітних інших візерунків орнаментів та килимів. На сучасному але виготовленому вручну килимі з Музею килимів тази зображено у центральній частині композиції, обрамленій типовим туркменским орнаментом.

Фото № 4. Килим із зображенням тази.

Національне Товариство Соколярів популяризує відродження зацікавленості до полювання з ловецькими птахами й тази шляхом показів цього видовища на національних святах та виставках.

Нині об'єднання має на обліку 86 тази. Відомо, що у багатьох поселеннях Центральних Каракумів є ще багато відмінно працюючих, але поки що не зареєстрованих хортів.

Періодично секція тази Товариства Соколярів отримує потомство від кращих собак для наступного спарювання, відтворення та обміну. Щенят, отриманих від кращих хортів свого заводу розподіляють серед достойних мисливців. Кращими вважаються робочі собаки, які виявили зразкові мисливські якості під час сезону полювання, хоча екстер'єр, характер та масть також беруться до уваги.

Сезон полювання з соколами й тази контролюється законом, прийнятим у 1998 році.

Період полювання триває з 1 жовтня до 1 лютого, але можливо додатково придбати спеціальний дозвіл на полювання з хортами у визначених місцях та у інший час.

Фото № 5 Пустеля, зволожена зливою.

Мій визит не співпав з мисливським сезоном, та моїм туркменським друзям вдалося показати мені своїх хортів у їх природньому середовищі – в умовах пустелі.

Напередодні вночі була злива, що полегшило мандрівку, адже дощ прибав пил та ущільнив пісок. Пустеля цвіла після вологої зими й кущі тамарикса та чудові квіти рябіли на піщаних барханах, коли ми виїхали з тармаку у напрямку пастушого стойбища, віддаленого приблизно на 25 миль.

Коли ми вже під'їжджали до місця призначення, дві тази вибігли зустрічати нас.

Це були Гараш - двохрічний кобель чудових пропорцій й у добрій фізичній формі та восьмимісячна сука пологої масті.

Однак, спочатку ми мали дотриматись звичаю зустрічі гостей. Після привітання й знайомства з пастухами, ми випили з миски запропонованого нам пінистого верблюжого молока. Цим господарі продемонстрували нам свою особливу повагу.

Окрім того, на честь нашого приїзду на обід зарізали козу.

Фото № 6 Доїння верблюдиці.

Фото № 7 Розтин кози.

Тільки після цього у мене з'явилась можливість добре розгледіти собак. На додачу до тих тази, які нас зустрічали, тут була ще Мелегуш – доволі несмілива бронзової масті трьохрічна сука, яку потрібно було виманювати з її вольєри. Пастухи пояснили, що цієї пори року мало бути більше собак, але, оскільки після злив пасовища у пустелі доволі щедрі, багато пастухів пішли зі своїми отарами врізnobіч, щоб не втратити щасливої нагоди доброго випасу. Соколи вже були у своїх літніх квартирах у селах, але пастухи мені показали їх фото, де вони були зображені у вишуканих вишитих клубочках.

Фото № 8 Вишиті клубочки роботи А. Ейебердиева.

Фото № 9 Соколяр з соколом і тази – А. Ейебердиев.

Як вважає Ата Ейебердиев, туркменські тази історично були сформировані у пустельному середовищі, тому відрізняються від казахських тази більш граціозним складом тіла і меншою збитістю.

Найчастіше вони використовувались для полювання на зайця толая у парі з соколом й у меншій мірі для полювання на лисицю.

У туркменській мові така тази зветься помічником, тому що приблизно з шестимісячного віку вона навчена допомагати соколу полювати у чагарнику, що росте на рухливих барханах. Спочатку пса вчать починати діяти лише тоді, коли він почує, що мисливець відпустив сокола. Тази має слідкувати за польотом птаха та йти по сліду зайця доки він не буде помічений.

З часу коли хорт вивчиться такій тактиці, він вже здатний служити людині до восьми–дев'ятирічного віку. Під час сезону полювання борзих годують супом, зваренним з потрухів та хлібом, спеченим з призначеної для цього муки.

В інший час собаки їдять варене м'ясо та п'ють верблюже молоко, котре, як вірять туркмени, покращує швидкість хортів. Сукам з щенятами дають молоко, яйця та хліб змочений у овечому жирі.

Фото № 10 Гараш.

Фото № 11 Мелегуш.

Фото № 12 Учар.

Усі три тази вирощені на такій дієті виглядали добре, хоча відрізнялись досить малими розмірами. Найбільш високим був Гараш, всього лише 25 дюймів у холці. Як і інші тази Центральної Азії вони мають добре оперені вуха, але досить незначну псовину на хвості. Хвіст короткуватий, але з яскраво означеним кільцем на кінці. Щенята мають більш розвинену псовину ніж дорослі собаки.

Звичайними є шоколадне та бронзове забарвлення, які походять від чорних собак. Хоча чорних псів у пастушому стані не було, Ата Ейебердієв показав мені фотографію чорної тази. Пізніше у Ашгабаті я бачив іншу тази з такою ж мінливістю забарвлення.

Молоду суку Ачар тільки но нагодували, тому вона була до такої міри сонною, що навіть не хотіла рухатись!

Фото № 13 Чорна собака А. Ейебердієва.

Фото № 14 Ачар.

Ата Ейебердиев з прихильністю дозволив мені також скопіювати деякі з його інших мальовничих фотографій, що розкривають більш широкий спектр мінливостей забарвлень від пологої до темносірої (grizzle) та сірої.

Фото № 15 Полове забарвлення.

Фото № 16 Темно-сіре (grizzle) забарвлення.

Фото № 17 – Сіре щеня.

Пастухи також тримають іншу національну туркменську породу – алабай. Її призначення - охорона житла й скота від хижаків. Деякі власники розводять їх також для собачих боїв. Мене переконували, що такі бої ніколи не призводять до смерті собак. Тільки но одна з собак виявляє ознаки підкорення, її забирають. Мені про це розповідав один курд, який вигулював свого алабая.

Я зустрів його випадково під час відвідування давньої парфянської столиці в Нісі. Він був з курдського села Багир, неподалік від місця нашої зустрічі, де як він розповів, розмножують бойових алабаїв.

Я також відвідав дім голови Асоціації Алабаїв, де мені показали кількох чудових представників цієї породи, разом з красивими щенятами.

Цікаво, що у всіх цих собак наявні прибулі пальці на задніх лапах, що також зазвичай зустрічається у деяких мастифів по всій Європі.

Фото № 18 Ковбой з алабаєм.

Фото № 19 Алабай.

Фото № 20 Щеня алабая.

Звичайно, візит до Туркменістану не може обійтись без чудової можливості побачити ахалтекінців - національної породи коней.

На одному конезаводі я побачив деяких з цих виразно струнких коней відомих також своєю нестомністю й золотистою мастю.

Туркмени вважають, що *ахал теке* є пращуром усіх інших порід коней.

У Туркменістані є національне свято, присвячене цій породі. Воно якраз співпало з часом мого перебування у країні. Одним із заходів були перегони ахалтекінців на витривалість. Коні з вершниками рухались протягом цілого дня дуже довгою круговою доріжкою із зупинками, де люди у своїх яскравих національних костюмах танцювали, співали та розважались.

Фото № 21 – Ахалтекінець.

Фото № 22 – Ахалтекінець на іподромі.

Фото № 23 Туркменські старійшини святкують.

З відновленням зацікавленості до національної спадщини Туркменістану, за повної підтримки держави, здається мені, що тази мають яскраве майбуття у країні, де є всі умови для полювання з ними відповідно давніх традицій та їх

первинного призначення.

---

*Ця стаття опублікована з дозволу автора.

Вперше вона побачила світ у «Journal of the International Society for the Preservation of Primitive Aboriginal Dogs», issue 33, 2012.